

ściśle związana z typologiczną charakterystyką utworów i wydań. Charakterystykę typologiczną stosuje się przy opracowaniu bibliografii narodowej, przy wydawaniu kart drukowanych, sporządzaniu katalogów i opisów bibliograficznych. Analiza typologiczna pomaga wszechstronnie scharakteryzować wydawnictwo w oparciu o zawarte w nim bogactwo informacji i dlatego posiada duże znaczenie.

Zadaniem typologii książki jest zatem stworzenie ogólnych i szczegółowych schematów typologicznych, które będą wielką pomocą dla czytelników książki, zajmujących się typizacją stale rosnącej produkcji wydawniczej. Schematy te będą służyły również działalności informacyjnej, zwłaszcza w zakresie tworzenia i funkcjonowania systemów informacyjno-wyszukiwawczych.

O wadze problemu typologii książki świadczy stale rosnąca literatura na ten temat oraz poświęcone tym zagadnieniom spotkania międzynarodowe. Również w Warszawie odbyło się międzynarodowe spotkanie ekspertów krajów socjalistycznych de bieżącej bibliografii narodowej /21-26.IV.1975/, którego tematem była typologia dokumentów.

MARIA WILCZYŃSKA

Z ARTYSTYCZNYCH OSIĄGNIĘC DUKARSTWA NA ZIEMIACH RUSKICH w XVI - XVIII w.¹

Pierwsze druki cyrylicie ukazały się pod koniec XV w. i w I połowie XVI wieku i pochodziły z oficyn pozaruskich tj. polskiej - Szwaјpolta Piola, praskiej i wileńskiej - Franciszka Skoryny oraz południowosłowiańskiej - Młicha Makarego.

¹ Materiały do niniejszego artykułu zaczerpnięto z opracowań: Jakim Prochorowić Zapasko: Mistactvo knigi na Ukraini v XVI-XVIII L'viv 1971, s.307.

Drukarze dawnej Polski od IV do XVIII w. z. 6; Małopolska - ziemie ruskie. Wrocław 1960, s. 258.

Najstarsze zaś zabytki ruskiej sztuki drukarskiej pochodzą z II połowy XVI w. i związane są z działalnością pierwszego rosyjskiego, a także ukraińskiego drukarza - Iwana Fedorowa, który w roku 1574 wydał we Lwowie dwie książki "Apostoł" i "Bukwar". Jego twórczość odegrała dużą rolę w rozwoju rosyjskiej typografii i sztuki zdobniczej.

W porównaniu z Rosją, drukarstwo ruskie, zlokalizowane na terenie dzisiejszej Ukrainy, było bardziej rozwinięte i reprezentowane przez liczne oficyny. Główne ośrodki drukarstwa ruskiego to: Kijów, Lwów, Czernihów, Poczaїв, Uniów, Ostróg i Stratyń.

Najpotężniejszą i twórczo najaktywniejszą była Drukarnia Kijowsko - Pieczerskiej Ławy, zatrudniająca duży zespół wykwalifikowanych drukarzy i mistrzów sztuki zdobniczej. Jej wydawnictwa ze względu na ukształtowanie typograficzne i artystyczne były wzorem dla innych oficyn. Dużą rolę odegrała również Lwowska Drukarnia Bractwa Stauropigialnego, która działała w ówczesnym centrum kulturalnym i kontynuowała tradycje Fedorowa.

Z uwagi na to, że Ukraina w swojej przeszłości przeżywała burzliwe dzieje, trudno dokładnie ustalić całą produkcję ówczesnych oficyn. Dotychczas zidentyfikowano ok. 1400 druków oorylickich, stanowiących osobne wydania.

W zakresie pisma i kroju czcionek drukarstwo ruskie od czasów Fedorowa do końca XVIII w. nie odnotowało większego rozwoju. Natomiast wprowadziło kursywę i stworzyło po raz pierwszy we wschodniosłowiańskim drukarstwie druk nitowy/ok.1700 r./.

Najwątliwym osiągnięciem drukarstwa ruskiego jest zarówno typograficzne ukształtowanie druków, wyrażające się w przejrzystej i starannej kompozycji, jak i bogate, oryginalne wykończenie zdobnicze, co czyni ruską książkę cyrylicką dziełem artystycznego rzemiosła w pełnym tego słowa znaczeniu.

Druki ruskie posiadają bogato zdobione arkusze tytułowe, liczne winiety, ozdobne inicjały oraz ilustracje tekstowe w postaci tablic.

W XVI - XVII w. w zdobnictwie stosowano drzeworyt oraz

składaną odlewana ornamentykę, jako uzupełnienie techniki ksylograficznej. Wysoki poziom artystyczny posiadają elementy dekoracyjne i ilustracyjne poczynając od końca XVII w., kiedy wprowadzono miedzioryt i staloryt; charakteryzują się one sztywnym rysunkiem, techniczną wprawą oraz doskonałością budowy kompozycyjnej.

W kompozycjach artystycznych wykorzystywano często elementy sztuki ludowej, które wprowadzone przez Fedorowa, weszły na stałe do arsenału wzorów zdobniczych i zapewniły książce ruskiej rodzimą oryginalność, a także elementy roślinne z ilustracją treści. W drukach późniejszych do zdobnictwa kart tytułowych wykorzystywano motywy architektury i sztuki barokowej. Ornamenty i ilustracje są lekko ożywione czerwonym kolorem i utrzymane w jednym tonie z drukiem liter.

Bogate zdobnictwo zarówno kart książki / w niektórych drukach liczba ornamentów i ilustracji sięga kilkudziesięciu / jak i opraw, będące dziełem znakomitych mistrzów, jest cechą wyróżniającą ruskie druki cyryliczne w zespole starych druków słowiańskich i zachodnioeuropejskich.

W okresie od II połowy XVI do końca XVIII w. na terytorium dzisiejszej Ukrainy działało wiele oficyn polskich. Większe ośrodki drukarstwa polskiego to: Lwów, Począjów, Berdyczów, Żytomierz, Łuck. W innych miastach istniały drukarnie, które wydały zaledwie po kilka, lub tylko po jednym tytule druków polskich.

Druki polskie i łacińskie wydawano również w drukarniach ruskich: we Lwowskiej Drukarni Bractwa, w drukarni Michała Śloski, Kijowsko - Pieczerskiej Ławry, w Czernihowie i Nowogrodzie Siewierskim.

Polskie drukarstwo na Ukrainie ma swój początek w roku 1578 we Lwowie, kiedy to z wędrownego drukarni Mikołaja Szarfenberga wyszło dzieło Jana Kochanowskiego "Dryas Zamchana polonice et latine". Drukarnstwo polskie w pewnym stopniu zaangażowane było w politykę Polski szlacheckiej.

Decyzja wydawania druków polskich i łacińskich w drukarniach ruskich podyktowana była niejednokrotnie tendencją do przyswoj-

nia wschodniemu słowiaństwu nauki i kultury zychodniej. Ilościowo produkcja druków polskich i łacińskich była niewielka. Dopiero wiek XVIII przyniósł poważny ich wzrost, który przekroczył produkcję poprzednich dwóch stuleci łącznie.

Książka polska i łacińska w swoim ukształtowaniu typograficznym wykorzystywała wszystkie elementy stosowane w drukarstwie zachodnioeuropejskim. Pozytywnym rysem wadawców druków polskich i łacińskich była dbałość o krój ozcionki, czysty i wyraźny druk oraz przejrzystą kompozycję stron. Podstawowe elementy pomocnicze i informacyjne pojawiały się już w pierwszych drukach. W zakresie zaś zdobnictwa rysuje się wyraźny wpływ sztuki ruskiej widoczny m.in. w winietach i przerywnikach, które wówczas w zachodniej sztuce drukarskiej były rzadko stosowane, natomiast w ruskiej sztuce drukarskiej były główną ozdobą tekstu.

Wpływ ten daje się również zauważyć w ornamentach i ilustracjach, zawierających te same motywy. Jest to następstwem wzajemnych kontaktów drukarzy oraz faktu zatrudniania w drukarniach polskich ruskich mistrzów sztuki drukarskiej.

Z artystycznych ozdób stosowanych w drukach polskich i łacińskich często spotykane to herby i sygnety drukarzy. W porównaniu z artystycznym wykończeniem druków cyryliczkich, druki polskie i łacińskie, przedstawiają się skromniej. Mniej w nich przerywników, finalików i ilustracji. Nie znaczy to jednak, że książka polska i łacińska pozbawiona była ciekawych, oryginalnych elementów dekoracyjnych. Szczególnie książki XVIII-ne pod względem artystycznym stały dość wysoko. Nie wykorzystwały jednak tego bogactwa artystycznego, którym operowali ruscy mistrzowie sztuki.

MARIA JASIEKOWICZ

MUZEUM KSIĄŻKI W ZWIĄZKU RADZIECKIM

Na łamach czasopisma radzieckiego „V mire knig” od pewnego czasu zaczynają się pojawiać artykuły informujące o poczynaniach